

USBD Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
IJSS International Journal of Social Sciences
ISSN 2548-0685 www.sobider.net

İBN ARABİ'DE FİRASET İLMİ

Ahmet Şenocak

Özet

Firaset ya da feraset bir şeyi sezme, anlamak, iç yüzünü keşfetmek gibi anlamlara gelir. İlm-i firaset insan, hayvan, dağ, tepe gibi varlıklara bakarak yeni bilgilere ulaşmayı amaçlayan bütün ilimlerdir. Fizyonomi, ilm-i kıyafet, el okuma, yüz okuma gibi bütün ilimler ilm-i firaset içerisinde yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Firaset, kıyafet ilmi, fizyonomi, İbn Arabi

FİRASET IN IBN ARABI

Summary

Firaset or feraset means to sense something, to understand it, to discover its inner face. Firaset is all science aiming to reach new information by looking at beings like human, animal, mountain, hill. Physiology, hand-reading, facial reading, etc. are all within the firaset.

Key words: Firaset; physiognomy; Ibn Arabi

Genel Olarak Firaset İlmî

İslam dünyasında fizyonomi, ilm-i kıyafet, ilm-i firaset, ilm-i ehadis gibi isimler altında incelenmiş bulunmaktadır. Bu gibi ilimlere, Allah'ın kelam sıfatının tecellisi olan Kur'an, kudret sıfatının tecellisi olan kainat ve kainatın küçük bir numunesi olan insan açısından bakılabilir. İnsan tıpkı Kur'an ve kainat gibi Allah Teala'nın bir kitabıdır. Kur'an, Allah'ın kelam sıfatının, kainat ve insan ise kudret sıfatının tecellisi olan kitaplardır. Kur'an ayetlerinin anlamları olduğu gibi kainat ve insan kitaplarının da zengin anlamları vardır. Fizyonomi, ilm-i firaset, ilm-i kıyafet gibi ilimler insan kitabını okumayı öğreten ilimlerdir.

Kur'an, kainat ve insan, Allah Teala'nın sanat eserleri oldukları için birlik ve bütünlük göstermektedir. "Kâinat mescid-i kebîrinde Kur'ân kâinatı okuyor." cümlesi bunu çok güzel ifade etmektedir. Dolayısıyla Kur'an'ı okuyan insan, kainatı ve kendisini de okumuş olmaktadır. Başka bir ifade ile kendisini ve kainatı okumayan insan, Kur'an'ı anlamadan okumaktadır. Fizyonomi ile kendisini okuyan insan aynı zamanda kainatı ve Kur'an'ı da okumuş olmaktadır.

İBN ARABİ'DE FİRASET İLMİ

Firaset ya da feraset bir şeyi sezmek, anlamak, iç yüzünü keşfetmek gibi anlamlara gelir. İlm-i firaset insan, hayvan, dağ, tepe gibi varlıklara bakarak yeni bilgilere ulaşmayı amaçlayan bütün ilimlerdir. Fizyonomi, ilm-i kıyafet, el okuma, yüz okuma gibi bütün ilimler ilm-i firaset içerisinde yer almaktadır.

İlm-i kıyafet veya fizyonomi, insanı tanımayı ve keşfetmeyi hedeflemektedir. İnsan kainatın özü, özeti, fihristi olan mükemmel bir varlıktır. Kutsal kitaplar insanı anlattığı gibi hemen hemen bütün bilimler de insanı keşfetmek için çaba harcar. Allah Teala'nın antika bir sanatı olan insanı keşfetmekte kullanılan ilimlerden birisi de ilm-i kıyafet ve onun alt dalları olan el ve yüz okumadır.

İslam alimleri, firaset ilmini peygamberlerin ve evliyanın ilmi kabul etmektedir. Onlara göre firaset ilmi, insanın dış görünüşünden iç dünyasını keşfetmektir. Çünkü "ez-zahirü unvanü'l-batın/dış görünüş iç dünyanın unvanıdır". Başka bir deyişle beden, ruhun elbisesidir. Ruh nasılsa beden o şekle bürünür. Hatta insan ruhu iyi ya da kötü yönde değiştiğinde bedeni de değişir. İnsan bedenindeki değişikliklerden, onun ruhundaki iyi veya kötü halleri keşfetmek mümkündür.

Firaset ilmi ile evliya ve mutasavvıflar da ilgilenmişlerdir. "Müminin ferasetinden sakının, çünkü o Allah'ın nuru ile bakar" hadisinde anlatılan feraset, tasavvuf ehline göre gönül gözünün açılması ile gerçekleşir. Riyazet, ibadet, dua gibi tasavvufi yollarla gönül gözü açılan mümin, insanların iç dünyalarını okuyabilir.

Firaset ilmini mutasavvıfların yanında fakihler de kullanmıştır. Fıkıh kitaplarında hakimin vasıflarından birisinin de firaset olduğu yer alır. Hakim olayları, tarafları, şahitleri ve diğer delilleri firasetle değerlendirir ve en doğru kararı verir. İslam tarihinde ve geçmiş ümmetler döneminde firasetli hakimler tarafından isabetle karara bağlanan çok sayıda dava vardır. Hz. Süleyman'ın bir çocuğu paylaşamayan iki kadından hangisinin gerçek olduğu anlamak için başvurduğu yol bunlardan birisidir.

Muhtemelen yalancı annenin dilbazlığından ve gerçek annenin hakkını arayamamasından şüphelenen Hz. Süleyman, çocuğu ikiye parçalayıp onlara vereceğini söylemiştir. Bunun üzerine çocuğun gerçek annesi canhıraş bir şekilde ileri atılarak "Çocuğuma bir zarar vermeyin de isterseniz ona verin" deyince diğer kadının yalancı olduğu açığa çıkmıştır.

Bazı alimler ise hakimin ancak kendisine sunulan delillere göre karar verebileceğini, firaset ilmini kullanarak karar veremeyeceğini ileri sürerler. Bu durum günümüzde de hakimin delillerle bağlı olması ilkesi olarak yargılamada kullanılmaktadır. Her ne kadar hakim tarafların mahkemeye sunduğu delillerle bağlı olsa da basiretini ve firasetini kullanarak yeni delillere ulaşabilir.

İslam alimleri ilm-i firasetin bir fal olmadığını, var olan işaretlerden yola çıkılarak belirli sonuçlara ulaşıldığını söylemektedir. Cüneyd-i Bağdadi bu konuda şunları ifade eder: "Firaset, isabet kaydetmektir, gaybı bilmek değildir. Firaset isabetli düşünmektir." Bununla birlikte firaset ilmini fal olarak kullananlar da olmuştur ki özellikle el ve yüz okuma ilimleri fal olarak görülmüştür.

İlmin ya da doğru bilginin farklı kaynakları vardır. Bunlar vahiy, akıl, havass-ı selime denilen duyular, mücerrebat denilen tecrübe ve deney, müşahadat denilen gözlem ve mütevatirat denilen yalan üzerinde birleşmesi mümkün olmayan bir topluluk tarafından ifade edilen sözdür. Bu bilgi kaynaklarının hepsi firaset ilmini desteklemektedir. Firaset ilmi ile ilgili ayetler, hadisler, duyu organlarının tespitleri, deneyler, gözlemler ve doğru rivayetler, bu ilmin kaynaklarını teşkil etmektedir.

İbn Arabî'ye Göre Firaset İlmî

Muhyiddin İbn Arabî'nin Tedbirat-ı İlahiyye isimli eserinin sekizinci babı ve Fütuhât-ı Mekkiye adlı eserinin 148. bölümü firaset ilmi (fizyonomi) ile ilgilidir. Firaset ilmini hikemî firaset ve şer'î firaset olarak ikiye ayıran İbn Arabî, eserine firaset ilminin dine uygun olduğunu gösteren ayet ve hadislerle başlamaktadır. Hikemî firaseti insanın beden yapısıyla, şer'î firaseti ise ruh yapısı ile ilgili olarak açıkladıktan sonra, ikisi arasındaki farklar üzerinde durmaktadır. Bu açıklamalar teorik olmaktan çok uygulamaya dayalıdır. İbn Arabî kendi tecrübelerine dayanarak bu bilgileri vermektedir. Şer'î firaset ise insanın ruh aynasını parlatması ile ulaştığı gayb bilgisidir. Günahlardan, hırslardan, şehvetlerden uzak duran insan, gaybî bilgilere sahip olabilmektedir. İbn Arabî'nin firaset ilmi ile ilgili açıklamalarının Ahmet Avni Konuk tarafından yapılan çevirisi şöyledir:

“Hikmetlere âit ve Şer'î Firâsetin Beyânındadır:

Allah (azze ve celle) “İnne fî zâlike le âyâtın lil mütevessimîn” (Hicr, 15/75) ya'nî “Muhakkak bunda ibretle bakanlar için alâmet vardır.” Ve (Sav) “Mü'minin firâsetinden sakınınız! Çünkü o Allâh'ın nûruyla bakar” buyururlar. Allah sana ikrâm eylesin! Şimdi firâset, Allah (azze ve celle) hazretlerinin nurlarından bir nûrdur ki, kullarını ona hidâyet eyler. Ve halkın zâhirinde onun için deliller vardır ki, ilâhî hikmet o delillere onların delil oldukları şeylerin irtibâtı sebebiyle cereyân eder; ve ba'zen istisnâlar olur; velâkin hikmetlere âit firâsette nâdirdir. Çünkü o, sıradan ve zayıf deliller üzerinde durmaktadır. Ve şer'î olana gelince istisnâlar olmaz. Çünkü o, ilâhî emirdendir. Nitekim Hak Teâlâ, bunun Allah Teâlâ'nın emriyle olduğunu beyânen “ve mâ fealtuhu an emrî” (Kehf, 18/82) ya'nî “Ben kendi emrimden işlemedim” buyurur. Şimdi o, onun ehli indinde dâimdir. Çünkü onun delilleri bununla kâim olan kimsenin kendisindedir. Hikmetlere âit olanın tersinedir. Çünkü onun delilleri idrâk edilmek istenen şeydedir. Şimdi biz bu bölümde iki firâseti birlikte mümkün olan şeyin en husûsîsi ve onun mükemmeli üzerine sevk ettiğimizi gördük.

FASIL HİKMETLERE ÂİT FİRÂSET

Allah Teâlâ seni azîz eylesin! Bu kitapta tefekkürden hâsıl olan bilgilere ve bakıştan hâsıl olan ilimlere ve tecrübeye dayalı hükümlere lüzûm görüldü. Çünkü Allah Teâlâ herkese yakîn nûrunu hibe

İBN ARABİ'DE FİRASET İLMİ

etmedi ve onun basîret gözünden perdelerin örtüsünü kaldırmadı ki, şer'î firâset ehli ipinde dizilmiş olsun. Şimdi bu, Allah Teâlâ tarafından hîbe edilmesinden dolayı, her bir kişiye mahsûs olmayınca, onun kullarından ancak seçkinler ona erer. Oysa bizim bu kitabımız, muhtaç oldukları şey hakkında seçkinler ve avâm için mevzû'dur. Ve bu bölüm kendisine ihtiyâç duyulan şeyleri içine almaktadır ve ona âiddir. Çünkü insan diğer insanlarla berâber yaşamaya ve onların dostluğuna mecbûrdur. Ve her insan kendi sınıfında ve kendi âleminde. Ne zamanki bu mecbûriyet mevcûd oldu ve onun indinde şer'î firâsetten, çevresindekilerin arasını onunla ayırt edecek şey olmadı, işte bundan dolayı biz insanın onun indinde vâkıf olması ve mühimmâtında tasarruf eylemesi ve tââtın aksâmı ile meşgûl olması için hikmetlere âit firâsetten yeteri kadar bir faslı sevk ettik. Belki Allah Teâlâ ona kendi indinden yakîn nûruna ve melekût-i a'lânın tetkikine bir kapı açar.

Şimdi ey birâder! Bilesin ki, Allah Teâlâ bizi ve seni görünüş özelliklerinin en güzeline ve oluşumların en i'tidâl üzere olanına muvaffak eylesin! Sana öyle bir kimseyi halîl ya'nî dost ve geçen için arkadaş ve mülkün için yardımcı edinmek yakışır ki, o kimse uzun olmaya, kısa da olmaya. Eti sertlik ve yumuşaklık arasında mülâyim ve nâzik ve mâsûmâne şefkâtlî ve solukluk ile beyazmeşreb ola. Ve saçının uzunluğu normal olup düz ve kısa kıvrıkcık olmaya. Saçında kızılık olup bununla berâber siyâhlık olmaya, ya'nî kumral ola. Gözleri geniş ve gözbebeği büyük olup normal bir çukurluğa ve siyâha meyilli ola. Baş büyücek ola. Omuzları boynunda ne pek yüksek ve ne de düşük ola. Ve kaynakları ya'nî sırt etlerinin but etlerine yapıştığı yer ve onların arası şişman olmaya. Alçak sesle konuşan ola. Parmaklarının uzunluğu, inceliği i'tidâlde olmakla berâber kalınlık ve incelikten sâf olup kalınlığı ve inceliği makbûl olan türden ola. Eli dörtgen ve ortası biraz tümsek ola. Konuşması ve gülmesi az olup ancak ihtiyâç kadar ola. Tabîatının meyli safrâya ve sevdâya ola. Bakışında ferah ve sevinç ola. Mala hırsı az ola. Senin üzerine hükmetmeyi istemeye ve gösteriş yapar olmaya. Aceleci ve çok yavaş olmaya. İşte hakîmlerin hilkatın en dengelisi ve en sağlamı olarak dediği budur. Ve Efendi'miz Muhammed Resûlullah (Sav), kendisinin zâhîren ve bâtînen kemâlinin sâbit olması için, bu hilkatte halk edildi. Şimdi eğer sen bunun benzerinin dışında arkadaş edinmemeye gücün yeterse onu yap! Ve Allah Teâlâ senin basîretini nûrlandırmadığı zaman, şehvetinle vâkıf olma! Eğer ilâhî nûr seni rızıklandırır, sen bu vakitte iki âlemin sultânı ve iki hakîkatın sâhibi olursun. Varlık senin kahrın ve reîsliğin ve emrin altında olur.

Ey birâder! Bilesin ki, muhakkak hakîmler firâset hakkındaki sözlerinde zanda bulundular. Ben ise bunu tecrübe ile gördüm ki, muhakkak halkın en dengelisinin vasfının misâli yukarıdaki gibidir; ve onların sözlerinde bahsedilen şeydir.

Muhakkak GÖZ'ün pek mâvî ve saçın kızıl ile siyâh karışık renkte olması hîle ve hâinliğe ve günâh işlemeye ve aklın hafifliğine delîldir. Ve eğer bununla berâber alnı geniş, çenesi dar ve köse ve yanakları etli ve başında saç çok olursa, hakîmler der ki, bu sıfatı taşıyan kimseden öldürücü engerek yılanlarından korunur gibi korunmak lâzımdır.

KIL: Bilesin ki, hakîmler derler ki, sert saç cesûrluğa ve beynin sıhhatine ve yumuşak saç korkaklığa ve beynin soğukluğuna ve kavrayışın azlığına işâret eder. Ve omuzların üzerinde ve boyunda çok kıl olması anlayış kıtlığına ve cür'ete delîldir. Ve göğsünde ve karnında çok kıl olması tabîatının vahşi oluşuna ve anlayışın azlığına ve cefâya muhabbete delîldir. Ve kılların siyâh ve kızıl renkte karışık olması anlayış kıtlığına, gazabın çokluğuna ve sür'atine ve sataşmaya delîldir.

ALIN: Hakîmler derler ki, kendisinde buruşukluk olmayan açık alın husûmete ve insanlar arasında fesatlığa ve kibre ve haddini aşmaya işâret eder. Ve genişlikte alını normal olan ve onda buruşukluklar bulunan kimse doğru sözlü, sevgi dolu, âlim, uyanık, tedbirli ve mahâretlidir.

KULAKLAR: Kulakları büyük olan kimse câhildir. Ancak onun hâfızası kuvvetli olur. Ve kulakları küçük olan taklîdçi anlayışı kıttır. **KAŞ:** Kılların çokluğu âcizliğe ve sözünün bozukluğuna işâret eder. Eğer kaşlar şakaklara kadar uzarsa onun sâhibi kibirli ve anlayışı kıttır. Ve kaşların uzunluğu ve kısalığı normal ve ince ve siyâh olan kimse anlayışta uyanıktır.

GÖZ: Muhakkak gözün en fenâsı mâvîdir. Ve mâvinin en fenâsı da firûze rengindedir. Şimdi kimin gözleri büyük ve fırlak olursa o kimse hâlis hasedçidir, tenbeldir, güvenilmezdir. Ve eğer mâvi de olursa en şiddetli olur. Ve ba'zen de hâin olur. Ve kimin gözleri normal çukurluğa ve kudretten sürmeli ve siyâha meyilli olursa o kimse anlayışta uyanıktır, güvenilirdir, sevimlidir. Eğer beden boyu keskin olursa (ya'nî küçüklüğü ve uzunluğu ile berâber bakışı keskin olursa) onun sâhibi fenâdır. Ve kimin gözü donuk, hareketi az ve hayvanlar gibi ölü bakışlı olursa o câhildir, kaba tabîatlıdır. Ve kimin gözünde sür'atle hareket ve bakışında keskinlik olursa o hilekâr, hayırsız, vefâsızdır. Ve kimin gözü kırmızı olursa o yiğit, gâyet cesûrdur. Eğer çevresinde küçük noktalar olursa onun sâhibi insanların şerlisi ve onların en fenâsıdır.

BURUN: Eğer ince olursa sâhibi çeviktir. Ve eğer uzun olup ağzına girmeye yakın olursa o kimse cesûrdur. Eğer burnu enli olursa, o kimse cinsel ilişkiye çok düşkündür. Ve kimin burnunun deliği büyük ise o gazablıdır. Ve ortası kalın ve enliliğe meyilli olursa o kimse çok yalancı ve boş söz söyleyicidir. Ve burunların en dengelisi, boyu iri olmayandır. Ve kimin burnunun kalınlığı vasat ve tümsekliliği aşırı olmazsa, o akıla ve anlayışa delîldir.

AĞIZ: Kimin ağzı geniş olursa o cesûrdur. Ve kimin dudakları kalın olursa o anlayışı kıttır. Ve kimin dudakları çok kırmızı olmakla berâber kalınlıkta vasat olursa o mu'tedildir.

DİŞ: Kimin dişleri birbirine dolaşık ve çıkık olursa o kimse düzenbaz ve hilekâr, güvenilmezdir. Ve kimin dişleri hafif olarak açık ya'nî araları açık olursa, o akıllı, idrâkli, güvenilir, tedbirlidir.

YÜZ: Kimin yüzü şişman ve yanakları şişkin olursa o câhil, kaba tabîatlıdır. Ve kimin yüzü çelimsiz ve çok sarı olursa o fenâ, düzenbaz, cimridir. Yüzü uzun olan kimse hayâsızdır. Ve sen kimin yüzüne bakıp da o kızarır ve utanır ve ekseriyâ gözleri sulanır veyâhut istemediği bir tebessümle tebessüm ederse o kimse senin için dostluk gösterendir; nefsinde senin içindir, senin hakkında dosttur.

İBN ARABİ'DE FİRASET İLMİ

Yüksek SES'in heybetli oluşu cesûrluğa delîldir. Acz ile teenni ve kalınlık ile incelik arası akla ve tedbire ve doğruluğa delîldir. İnce ses ile hızlı konuşma hîleye ve yalan söylemeye ve cehâlete delîldir. Sesin kalınlığı gazaba ve kötü huya delîldir. Sesin genizden gelmesi anlayış kıtlığına ve kavrayışın azlığına ve nefsin kibrine delîldir. Hareketin çokluğu kibir ve anlayış kıtlığına ve ma'nâsızlığa ve düzenbazlığa delîldir. Toplantılarda ağırbaşlılık ve söz ve konuşma tedâriki sırasında elini hareket ettirmesi aklın tamâm oluşuna ve tedbire ve sözünde durmaya delîldir.

BOYUNun kısıklığı fenâliğe ve hîleye delîldir. Ve boynun uzunluğu ve inceliği anlayışının zayıflığına ve ürkeklığe delîldir. Ve başın küçüklüğü belirgin olduğu vakit, bağırma hamlığa ve akılsızlığa delîldir. Ve boynun kalınlığı cehâlete ve çok yemek yemeye delîldir. Ve uzunlukta ve kalınlıkta boynun normal olması akıl ve tedbire ve dostluğunun hâlis oluşuna ve itimâda ve sadâkate delîldir.

BÜYÜK KARIN: Hamlığa ve cehâlete ve ürkeklığe delîldir. Karnın inceliği ve göğsün darlığı aklın güzelliğine ve güzel görüşe delîldir. Omuzların ve belin genişliği cesûrluğa ve aklın hafifliğine delîldir.

Ve SIRTın kavisli olması huyun kötülüğüne delîldir. Ve sırtın normal olması övülmüşlüğe alâmettir.

Ve OMUZLARın kalkık olması niyyetin kötülüğüne ve mezheb ve meşrebinin meflûciyyetine delâlet eder.

KOLLAR avucunun içi dizlere degecek kadar uzun olursa cesûrluğa ve kereme ve nefsin izzetine işâret eder. Ve eğer kısa olursa onun sâhibi korkaktır ve şerri sever.

PARMAKLARın uzunluğu ile berâber avucun uzun olması san'atta etkili olmaya ve amellerde sağlamlığa ve reislikte idâreciliğe delîldir.

AYAKtaki etin kaba olması cehâlete ve fenâliğe muhabbete delîldir. Zayıf ve küçük olan ayak günâha işâret eder. Ökçenin inceliği ürkeklığe delîldir. Ve kalınlığı cesûrluğa delîldir. Baldırlar ile berâber bacakların kalınlığı düşüncesizliğe ve hîleye delîldir. Ve bu adımları geniş ve ağır olan kimse bütün işlerinde ve amellerinde murâdına muvaffaktır ve işlerin sonunu düşünendir. Ve zıddı, zıddı için sâbittir. Şimdi Allah Teâlâ seni muvaffak eylesin! İşte hakîmlerin koydukları şey üzere firâsetin kısacası budur. Bundan dolayı onu incele ki insanlar hakkında bilgi sâhibi olmakta, inşâallâhü Teâlâ, rüşd sâhibi olasın. Ve biz bu fasılda, bu bölümün başlarında hakîmlerin bahsettiği itidâl üzere olan oluşumu kasteder ve elbette onun üzerine yürürüz. Ya'nî rûhânî oluşumu da harfî harfine onun üzerine sevk ederiz.

Şimdi ben derim: Bilesin ki, muhakkak insânî rûhun bir yüzü salt nûra ve bir yüzü tabîattan ibâret olan salt karanlığadır. Onun zâtı nûr ile karanlık arasında ortadadır. Ve sebebi şudur ki o, madde

bedensel tabîî oluşumu idâreci olarak halk edildi. Hebâ' ve akıl arasında olan küllî nefis gibi. Şimdi hebâ' salt karanlıktır; ve akıl salt nûrdur; ve nefis onların ikisinin arasında nûr ile karanlık karışık olan bir şeydir. Şimdi ne zaman insânî latîflik üzerine iki vasıftan biri gâlib olmazsa i'tidâlde olur; her bir hak sâhibinin hakkını verir. Ve ne zaman onun üzerine salt nûr ve salt karanlık olan şey gâlib olursa, üzerine gâlib olan şey sâbit olur. Nitekim hissî oluşumda aşırı uzunluk veyâ aşırı kısalık ve aşırı beyâzlık ve aşırı siyahlık anlatıldı. Ve her iki zıd, iki tarafın birinde farklılık üzeredir. Ben derim ki: Aşırı beyâzlık, kendi tabîat âlemini idâre ettiği şey kendisinde geriye bir şey kalmayacak şekilde, bakışın nûr âlemine sarf edilmesidir. Şimdi nûru sarf ettiği vakit diğer şıktan tabîatı idâreden yana kusurlu olur. Bundan dolayı kemâlin oluşmasından önce serî' bir şekilde bozulup zemmedilmiş olur. Ve diğer taraf hakkında da böyledir. Ve o tabîatında nûr âleminden bakışı kesmesi yönüyle aşırı siyahlıktır. Şimdi bu da zaman zaman olsa bile zemmedilmiştir. Nitekim (Asv) Efendimiz "Benim bir vaktim vardır ki, ona Rabb'im'in gayrı sığmaz" buyurur. Oysa onun ashâbı ile berâber bir vakti ve ehliyle berâber de bir vakti var idi. Ve onun iki tarafından birine olan bakışındaki onun ikâmet süresinin uzunluğu ve kısalığı da böyledir. Bundan dolayı sürenin ihtiyâç kadarınca olması gerekir. Ve etin rutûbette kalınlığı ve inceliği arasındaki i'tidâli, cild ve kemik arasındaki et gibi, ma'nâ ve his arasında onun berzah oluşlardaki i'tidâlidir. Ve kıldaki i'tidâle gelince, onun kabz ile bast arasında bulunmasıdır. Ve onun parlak yüzlü olması güzel konuşma ve güler yüzlülüktür. Ve gözün geniş ve gözbebeğinin büyük olması işlerde bakışın sıhhatidir. Ve onun gözlerinin çukurluğa ve siyâha meyilli bulunması, gizli işlere ve gaybî işlere netîce çıkarmasıdır. Ve onun normal bir şekilde başının büyük olması akıl çokluğudur. Ve onun omuzlarının ne pek çıkık ne de pek düşük olması, etkilenmeksizin ezâya tahammüldür. Ve onun boynunun düz olması, onlara meyli olmaksızın eşyâya vâkıf olmasıdır. Ve onun, seslerin doğru çıkmasına mahsûs nefes mecrâsı olan gerdanının normal bir şekilde olması, hitâb etmede muhâtaba lâyıf olan şey ile kelâmın doğruluğudur. Ve kaynakların ve onların arasının etli olmaması mecbûr olduğu ve üzerinde oturduğu işlere bakarak iki taraftan birini seçmesidir. Çünkü o her ne kadar berzahî ise de, o sebeple işlerin gâlib oluşunda ma'zûr olur. Ve avucunun dörtgen ve içinin biraz tümsek olması, bağlantısı olmaksızın dünyâyı atmaktır. Ve az gülmesine ve konuşmasına gelince, onun bakışı hikmet mevkîlerindedir. İhtiyâç kadar söyler ve güler. Ve tabîatının safrâya ve sevdâya meyli olması, ulvî âleme meylin onun üzerine gâlib olmasıdır. Ve onun bakışında ferah ve sevinç olması diğer nefislerin muhabbet ile kendi üzerine çekilmesidir. Ve onun mal hakkında hırsının az olması âileden uzaklıktır. Ve onun senin üzerine hükmetmeyi ve efendilik yapmayı istemez oluşu, onun meşgûliyetinin senin ile değil, nefsin kemâli ile olmasıdır. Ve onun aceleci ve çok ağır olmaması, kudret ile berâber, alışının serî ve âciz olmaması demektir. Daha önce hakîmlerden naklen anlattığımız i'tidâl üzere olan tabîî oluşum üzerine kelime kelime karşılık olarak insânî latîf oluşumun i'tidâli, işte bu bahsettiğimizdir. Daha sonra sen bu misâl üzerine, onda doğru bakışın üzerinde durduğu şey kadar, a'zânın tafsilini alırsın. Ve biz kitabın uzamaması için onu buraya koymadık. Ve şimdi şer'î firâsete döneriz.

F A S I L ŞER'Î FİRÂSET

Allah Teâlâ sana rahmet eylesin ve basîretini nurlandırсын! Bilesin ki, melekût âlemi, ki şehâdet âleminin hareketlendiricisidir ve Allah Teâlâ tarafından hikmet olarak onun kahrı ve itâatı altındadır, bunu hakedişi kendi nefisinden dolayı değildir. Şehâdet âleminde hiç bir hareket ve sâkinlik ve yeme ve içme ve konuşma ve sessizlik çıkmaz, illâ ki gayb âleminde çıkar. Ve beyânı budur ki, hayvan ancak kast ve irâdeden hareket eder; ve onlar kalbin amelindedir; o da gayb âleminde. Ve hareket ve onun şekilce benzeri şehâdet âleminde. Ve bizim indimizde şehâdet âlemi âdet olduğu üzere his ile ondan her bir idrâk ettiğimiz şeydir. Ve gayb âlemi, âdet üzere hisse zâhir olmayan şeyde bizim şer'î haberle ve fikrî bakışla, ya'nî basîret ile idrâk ettiğimizdir. Şimdi biz deriz ki, şehâdet âlemi nasıl madde bedeninin gözü ile idrâk edilir ise, gayb âlemi de basîret gözüyle idrâk edilir. Ve nitekim göz kendisinden karanlık perdeleri ve mâni'lerden bunun benzerleri kalkmadıkça idrâk etmez. Şimdi mâni'ler kalkıp ve nurlar hissedilebilir şeylerin üzerine yayıldığında, göz görülen şeyleri idrâk eder. Bundan dolayı onun idrâki gözün nûruna ve güneşin nûruna veyâ ışığa ve nurlardan bunların benzerlerine yakındır. Basîret gözü de böyledir. Ve onun perdesi işlenen günahlar ve şehvetlerdir ve gayrıyı düşünmelerdir ve perdelerden bunun gibilerdir. Onunla melekûtun ya'nî gayb âleminin arasına mâni' olur. Ve insan, kalbinin aynasına kastettiği ve onu, ondan perdeyi izâle edinceye kadar türlü mücâhedeler ve riyâzât ile parlattığı zaman, onun nûru gayb âlemine yayılan nûru ile bir araya gelir; ve onunla melekût ehlini yavaş yavaş görür. Ve o hissedilebilir şeylerdeki güneş derecesindedir. Bunun indinde basîret gözünün nûru, ayırt etme nûru ile bir araya gelip gayb ile ilgili şeyler buldukları hâl üzere açılır. Şu kadar var ki, ikisinin arasında bir incelik vardır. Ve beyânı budur ki, muhakkak hisse, ya'nî bildiğimiz görmeye, duvar ve aşırı uzaklık ve aşırı yakınlık ve kesîf cisimler perde olup, idrâk etmeyi isteyen kimse ile onun arasına mâni'dir. Ve bu âdet olarak kusurdur. Ve nebî veyâ velî ba'zen âdeti yırtar. “Ben sizi arkamdan görürüm” sözü gibi. Ve Hakk'ın evliyâsında açılımların başlaması, onların seyr ü sülûklarının başındadır. Ve muhakkak mürîde en önce açılan şey hissedilebilir şeylerdendir. Şimdi o, gelmek üzere olan bir adamı görür; yâhut onu her hangi bir hâl üzere görür. Oysa Mekke'de görüşü yönüyle aralarında aşırı uzaklık ve kesîf cisimler vardır. Ve Batı'nın en uzağında olduğu halde Kâbe'yi görür. Hallerinin başlarında mürîdler indinde bu çok olur. Allah Teâlâ'ya hamd olsun ben bunu bizzât yaşadım. Eğer inâyet ve nebevî verâset ile seçkin kılınmışlık ehlinde olursa, daha sonra bundan intikâl eder. Ve eğer sürekli, ya'nî âdetin yırtılması devâm üzere olursa, onlara “budelâ” ta'bîr edilir. Ve eğer bu, zaman zaman onlara aralık verirse, o kimse yâ vâris veyâ feterât sâhibi olan âbiddir. Ve basîret âlemine gelince, ona perde yoktur. Çünkü gayb âlemiyle basîret gözünün arasında mesâfe ve uzaklık ve aşırı yakınlık yoktur. Ve onun perdesi ancak kalbe gelen örtü ve gaflet ve kibirdir. Ve mücâhede ile kaldırıldığı ve kalb aynası parlattığı ve kendisine karşılık duran şeyin zâhir olmasına istidâdlı bulunduğu vakit, gayb alâmetleri âşikâr olur. Lâkin bizim bahsedeceğimiz bir husûs olur ki, o da beyân ettiğimiz gibi, her ne kadar basîret gözü nüfûz ederse de, şimdi diğer bir ilâhî perde olur ki, o da muhakkak varlık mertebelerinde gayb ile ilgili

olanların üzerine cömertlik hazretinden yayılan nûrdur ki, onlara umûmî olmaz. Ancak senin aynan gâyet sâf ve parlak olmak ile berâber, Allah Teâlâ'nın murâd ettiği şey kadar, onlardan sana açılır. Ve bu, vahiy makâmıdır. Buna kendimiz için delilimiz, onu bizzât yaşamamızdır. Ve bizim dışımızdakiler için Hak Teâlâ'nın: "Kul..... ve mâ edrî mâ yuf" alu bî ve lâ biküm, in ettebiu illâ mâ yûhâ ileyye" (Ahkâf, 46/9) ya'nî "Ey Habîbim, de ki: Ben benim ile ve sizin ile ne işlenir bilmem. Ben, ancak bana vahyolunan şeye tâbi' olurum" sözüdür. Nebevî sâflık son derecede olmakla berâber böyle olursa, iğne ucu kadar kendisine yol açılmamış olan velî nasıl olur? Ve işte bu ancak ilâhî perdedir. Ve o azîz Kitâb'da vardır: "Ve mâ kâne li beşerin en yukellimehullâhu illâ vahyen ev min verâi hicâbin ev yursile resûlen fe yûhiye bi iznihî mâ yeşâu" (Şûrâ, 42/51) ya'nî "Allah Teâlâ'nın beşere söylemesi ancak vahiy ile, yâhut perde arkasından, yâhut bir resûl göndererek oldu. Şimdi o dilediği şeyi kendi izni ile vahyeder." Onun "Ben ancak bana vahyolunan şeye tâbi'yim" sözü gayb âleminden kendisine açılan şey kadardır. Bundan dolayı şehâdet âleminde onun te'sîrini görür. Bu kadarı üzerine onunla söyler de "Böyle olacak; ve böyle olmayacak; ve onun işinin âkıbeti bunadır" der. Açılan kadarı üzerinedir. Ve bu ilâhî perdedir ki, kişi delil ile son derece mükemmellik üzere olsa da, aklen onun kaldırılması mümkün değildir. Muhakkak bu perde ancak sonsuz bilinenlere bağlı olan ezeli ilimdir. Ve vücûdun sınırladığı her bir şey sonludur. Ve basîret gözü, ancak vücûd mertebelerinin o cihetten her hangi bir vechi ile vücûdda dâhil olan şeyi keşfeder. Ve Hak Teâlâ'nın "ve külle şey'in ahsaynâhu fi imâmin mubîn" (Yâsîn, 36/12) ya'nî "Ve herşeyi İmâm-ı Mübîn'de saydık" sözü senin için delil olmaz. Allah Teâlâ "Allâh'ın kelimeleri tükenmez" (Lokmân, 31/27) buyurur. Ve "Rabb'immin kelimeleri tükenmezden evvel elbette deniz biter" (Kehf, 18/109) buyurur. Ve bu, nihâyetin olmayışından dolayıdır. Ne zamanki bu karar kıldı ve bizim için gayb âleminden açılım haddi sâbit oldu; şimdi bu makâmda olan kimseden her hangi bir şahıs hakkında, zâhiri üzerine bundan bir şey zuhûr etse, bu şer'î firâsettir; ve o keşfetme ya'nî açılım derecelerinin a'lâsıdır. Ve Kitâb-ı azîz-i mübînden hazzı da "İnne fi zâlike le âyâtin lil müteveşşimîn" ya'nî "Muhakkak bunda ibret alanlar için deliller vardır" (Hicr, 15/75) âyet-i kerîmesidir. Çünkü onlar için histe alâmetler ve onlarla gayb âlemi arasında irtibât vardır. Ve bu hikmetlere âit firâsetin tersine olarak zevka ya'nî bizzât yaşamaya bağlı olan bir ilimdir. Çünkü hikmetlere âit firâset tecrübe ve âdet üzerinedir; ve ba'zen doğru olmaz. Bu ise bu şânın ehli indinde onun yalanlanmasına yol olmayandır. Çünkü Allah Teâlâ'nın nûrudur ve ancak hakikatleri verir. İşte şer'î firâset böyle olur. Ve onun hâsıl olma sebebi bizim anlattığımızdır. Ve ba'zen Allah Teâlâ şer'î firâseti öğrettiği âlime, mevcûdların zâhirinde alâmetler kılar. Nitekim kendisine helâl olmayan bir şeye bakması hakkında bir adamı azarladığında Osmân (ra)'dan haber ulaştı. O adam ona "Resûlullâh (sav)den sonra vahiy mi vardır?" dedi. "Hayır, velâkin Resûlullâh (sav): "Mü'minin firâsetinden sakınınz çünkü Allâh'ın nûru ile bakar" buyurdu. Ben bunu senin gözlerinde gördüm" diye cevap verdi. Ve bu alâmetler ancak perdelerdir ki, Allah Teâlâ zayıf kalplerin alıştırılması ve mutmain olmak üzere onların cezbedilmesi için diğerlerinin gözlerine diker. Ve eğer sana nebîden başkası söylerse, sen ancak bunu yakîn nûrunun muhafazâlı kitâb üzerine yayılmasından dolayı görürsün. Şimdi onun hakkında fiiline bakarsın, aleyhine hükmedersin. Bunda onun doğruluğu ile berâber kulaklar atar ve nefisler ondan

İBN ARABİ'DE FİRASET İLMİ

sıkıntı duyar. Şimdi zâhirî alâmetler bağlandığı zaman zayıf kalb ve hâtır “Mü'minin firâsetinden sakınınız” sözündeki şer'î delilin kuvveti ile berâber buna sâkin olur. Ve bundan dolayı ba'zı inanışlarla berâber ithâm edip, belki kâhindir, yâhut görüş ve zekâ sâhibidir, denir.

TENBÎH HİKMETLERE ÂİT VE ŞER'Î FİRÂSETİN KARŞILAŞTIRMASI

Anlatmak istediklerimiz hakkında bu bölümde bizim için bir şey daha kaldı ki, o da şer'î firâset ve hikmetlere âit firâset hakkında karşılaştırma ile iki nüshada tesbîttir. Ve beyânı budur ki, muhakkak birisi çıkıp, ‘Sizin indinizde karşılaştırma vardır. Şimdi bu şer'î firâsetten kızılın ve mâvinin ve burnun büyük oluşunun ve gözün sürmesinin i'tidâlde oluşunun hazzı nerededir? diyebilir. Biz deriz ki, sen bir ârif sorusu sordun. Ve biz inşaallâhü Teâlâ senin sorunu kolaylıkla sana işin özünden anlatırız. O da budur ki, biz hikmetlere âit firâsete baktık. Onun erbâbını ve onu söyleyenleri ve onun hükmü ile kât'î hüküm verenleri iki tarafa ve vasata dönük gördük. Ve onlar, eşyâyı zemmedilmişler ve övülmüşler olarak kısımlara ayırıp, vasatta olanın hepsini hayır ve övülmüş kıldılar. Ve vasatın iki tarafındakileri zemmedilmiş ve şer kıldılar da şiddetli beyaz ve şiddetli mavi ve kızıl hakkında zemmedilmişten işittiğin şeyi söylediler. Ve o övülmüş değildir. Ve aynı şekilde şiddetli siyâh ve şiddetli sürmeli göz ve burnun ince olması bunun hepsi cidden zemmedilmiştir. Ve iki tarafın birisine tam bir meyille meyletmeyip, onların arasında i'tidâlde olan, hikmetlere âit firâsette daha önce geçen şey dolayısıyla övülmüştür. Ne zamanki biz onları, bu eşyâyı bu derece üzerine sınırladıklarımızı ve kısa kestiklerini gördük, bu âlemde şuna baktık ki, güzellik ve çirkinlik nerede gözüktür. Böyle olunca biz dedik ki, güzellik ve çirkinlik ancak şer'îata göre mevcûddur. Bizim için buna delil mevcûd oldu. Ne zamanki biz muhakkak övmenin ve övülmenin ve zemmedilmenin şer'îata göre her hangi bir cihetten fiil üzerine olduğunu gördük. İki tarafı ve vasatı nasıl topladığımızı bakarız. Ve iki tarafı zemmedilmiş yapmaya ve i'tidâl mahalli olan vasatı da övülmüş kılmaya kastederiz. Şimdi biz deriz ki, insan salt bâtinî olmaktan soyutlanmış değildir. O da bizim indimizde hâl ve fiil olarak sâdece tevhid ile söyleyici olandır. Ve bu şeriat hükümlerinin devre dışı kalmasına sebep olur. Ve biz deriz ki, bu bizden uzaktır. Ve dîn kâidelerinden bir kâideyi yıkan her bir şey mutlak bir şekilde zemmedilmiştir. Allah Teâlâ bizi ve sizi bundan korusun! Veyâhut insan salt zâhirî olmaktan soyutlanmayıp varlık gösterme ve teşbihe sebep olma yönünden söz söyler. Şimdi bu da onun gibi şer'îata göre zemmedilmişlere dâhildir. Veyâhut sözden açılan ma'nâ üzere şeriat ile yürümekten soyutlanmış değildir. Adım adım şeriatı getirenin yürüdüğü yönde yürür ve şeriatı getirenin durduğu yönde durur. Ve işte bu vasattır. Ve onun için Allâh'ın muhabbetibununla geçerli olur. Hak Teâlâ “fettebiûnî yuhbibkumullâhu ve yagfir leküm zünûbeküm” (Âl-i İmrân, 3/31) ya'nî “Bana tâbi' olunuz ki, Allah Teâlâ size muhabbet etsin ve günâhlarını affetsin!” buyurur. Şimdi şeriatı getirene tâbi' olmak ve onun yolunu yeterli bulmak kul için Allâh'ın muhabbetini geçerli kılar; ve günâhları örter; ve dâimî saâdet hâsıl eder. Allah Teâlâ seni azîz eylesin! İşte iki nüshanın

karşılaştırma yönü budur. Eğer birisi çıkıp derse ki: “Bu karşılaştırmayı kabûl ettik; ve o geçerlidir. Namaza ve cemâate hâzır olan ve sâkin bir şekilde duran adamı gördüğüm zaman ta'yîn üzere insanlardan onu nasıl ayırt edelim? Oysa o, bununla berâber ısrarlı bir münâfıktır.” Biz deriz ki, bu konu ile ilgili daha önce bir yer geçti. Fakat yine de sorduğun şey üzerine bizim sana cevap vermemiz lâzım geldi. Ve beyânı budur ki, muhakkak sâkinlik ve namaza hâzır olmak ve onların benzerleri gayb âlemindedir. Ve onun kâfir oluşu onun sırrındadır. O da gayb âlemindedir. Ve bizim için şer'î firâset hâsıl olduğu zaman, kendi nefislerimizde onun kâfir olduğuna hükmeder ve onu bırakırız. Ve kelime-i tevhdî söylediğinden dolayı, onun malı ve kanı şerîata göre muhâfazalıdır. Onun için bizim muâmelemiz bu tarz üzeredir. Ve bunun dışında bir şey ile mükellef değiliz. Allah Teâlâ seni muvaffak eylesin! İşte şer'î firâset ve hikmetlere âit firâsetin özeti budur. Onları sana son derece açık bir şekilde izâh ettim. Ve onların hâsıl olma sebepleriyle nefsinde amele ve onlara vâkıf olmakla ziyetlenmeye Efendi'miz Allah Sübhânehû muvaffak eder. Çünkü o buna kâdirdir. Ve bununla zenginleştirir.”

KAYNAKLAR

- Bozkurt, Kenan: "Kıyafet İlmî Türk Edebiyatında Kıyafetnameler ve Şaban-ı Sivrihisari'nin Kıyafetnamesi", Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2008.
- Bulut, Mehmet Ali: *Elfabe El ve Yüz Çizgilerinin Anlamı*, İstanbul, 2014.
- Çavuşoğlu, Ali: *Kıyafetnameler*, Ankara, 2004.
- Erkal, Abdulkadir: "Kıyafetnameler Üzerine", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 13, Erzurum 1999, s. 217-225.
- Gedikli, Fethi: "Şeyhülekbere ve Kıyafetnamesi", ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20030121, 26.03.2015.
- Göka, Erol-Beyazyüz, Murat: *Gerçek İnsanın Yüzünde Yazar mı?*, İstanbul 2012.
- İbn Arabî: *Tedbirat-ı İlahiyye*, ter. Ahmed Avni Konuk, haz. Mustafa Tahralı, İstanbul 1991.
- İbnü'l-Cevzi: *Zekiler Kitabü'l-Ezkiya*, çev. Enver Güneç, İstanbul, 2009.
- İloğlu, Mustafa: *Gizli İlimler Hazinesi*, İstanbul, b.t.y., c. 1.
- Mengi, Mine: "Kıyafetname", DİA, Ankara, 2002, c. 27, s. 513-514.
- Sarıççek, Ramazan: "Mustafa b. Bali ve İlm-i Firaset'i", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish of Turkic*, volume 7/4, Fall 2012, p. 2725-2754.
- Türkdoğan, Melike Gökcan: "İlm-i Kıyafet ve Firaset Bağlamında Mustafa b. Evrenos'un Haza Kitab-ı Firasetname ve Kıyafetname'si", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 34, s. 172-195.
- Uludağ, Süleyman: "Firaset", DİA, İstanbul 1995, c. 13, s. 116 vd.
- Yılmaz, Ayşe: "Kıyafet İlmîyle Oluşturulan Eserler ve Bu Eserlerden Seçilmiş Örnekler", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, yıl 2012, cil 10, Sayı 1, s. 129-139.
- Yılmaz, Ayşe: "Kıyafet İlmîyle Oluşturulan Eserler ve Bu Eserlerden Seçilmiş Örnekler", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2012, Cilt 10, Sayı 1, s. 129-139.